

יום חמישי 04 דצמבר 2008

לכבוד:

פרופ' אבי ישראלי- מנכ"ל משרד הבריאות
 רח' בן טבאי 2
 ירושלים 93461

א.נ.,

הנדון: שימוש בטפסי הסכמה מדעת בשפות שונות
 סימוכין: מכתבינו מיום 21 ביולי 2008

שלום רב,

אנו פונים אליך פעם נוספת בנושא זכות הציבור להנגשת טפסי ההסכמה מדעת במערכת הבריאות וזאת לאחר שטרם נתקבלה תשובה למכתבנו מיום 21.07.08. כאמור במכתבנו הקודם, אנו עומדים על בקשתנו להתערבותך כדי להביא לכך שטופסי ההסכמה יפורסמו ויונגשו לציבור בשפה הערבית, שפה רשמית של המדינה, וכן ברוסית, אמהרית ואנגלית. בנוסף לכך, אנו דורשים כי בהנחיות תהיה התייחסות למקרים של מטופלים שהנם מהגרי עבודה, הדוברים שפות נוספות, כגון- סינית, ספרדית וכו'.

כללי

1. סעיף 13(ג) לחוק זכויות החולה, תשנ"ו – 1996 (להלן: "החוק"), קובע כי על המטפל למסור למטופל את המידע שמסירתו מחויבת מכח סעיף 13(ב), באופן שיאפשר למטופל את האפשרות המרבית להבנת המידע. הפסיקה פירשה את החוק על פי תכליתו וקבעה כי ההסבר שניתן למטופל יינתן בשפה המובנת לו (תא 05 / 2564 מהא **זלאשה נ' מדינת ישראל** [פדאור (לא פורסם) 05 (29) 409]).
 סעיף 14(א) לחוק קובע כי אחת הדרכים לקבלת הסכמת המטופל הינה בכתב. סעיף 14(ב) לחוק קובע כי במקרים המנויים בתוספת לחוק תתקבל הסכמת המטופל בכתב בטופס שיכלול את תמצית ההסבר שניתן למטופל.

מסעיפים אלה עולה כי קיימת חשיבות יתרה לכך שטופסי ההסכמה מדעת יערכו בשפה המובנת למטופל. מכאן עולה שבמקרה בו המטופל דובר ערבית, רוסית או אמהרית (או שפה אחרת), והבנתו את השפה העברית מוגבלת או לא קיימת כלל, יש לעשות שימוש בטופס הסכמה מדעת בשפת המטופל. זאת כדי לעמוד בחובה המינימאלית המוטלת על המטפל, של מתן ההסבר כך שיהיה מובן לחלוטין למטופל.

לעניין זה התייחס כב' השופט ד' חשין בפסק הדין שנתן בת.א. (י"ם) 117/91 **יהושע מזרחי נ' הסתדרות מדיצינית הדסה ואח'**, תק מח' 96 (2) 1980, בקובעו:
 "כדי לצאת ידי חובת ההסבר, לצורך קבלת הסכמתו מדעת של החולה לטיפול הרפואי, אין הרופא יוצא ידי חובתו בעצם מתן ההסבר, בבחינת "מצוות רופאים מלומדה", **אלא עליו גם להתרשם שהחולה הבין את המידע שנמסר לו על ידו ושהחלטתו להסכים לטיפול ולסיכונים הכרוכים בו - אכן היתה מתוך הסכמה מדעת, דהיינו על יסוד הבנתו את ההסברים שניתנו לו, ולא על סמך אמונות או תקוות שווא...**" (ההדגשות אינן במקור).

דברים אלה שנכתבו בסוגיית ההסכמה מדעת יפים גם לענייננו.

2. יתרה מזו, בחוזר מנכ"ל משרד הבריאות בנושא זכויות המטופל (חוזר מס' 9/06, פורסם ביום 03.04.06) נקבע בסעיף 2.11(ב): "לשם קבלת הסכמה מדעת חייב המטפל למסור למטופל את המידע הדרוש לו, באורח סביר כדי שיבין את מהות הטיפול המומלץ לו...על ההסבר להתייחס לצרכיו הייחודיים של המטופל, הן

מבחינת השפה והן מבחינת מידת ההבנה שהוא מגלה והשאלות שהוא מעלה (במידת הצורך ובהסכמת המטופל – ניתן להעזר במתורגמן)."

הנגישות הקיימת למסמכים המתורגמים

3. בפועל, נוהגים חלק מהמוסדות הרפואיים והמטפלים לעשות שימוש בטפסי הסכמה מדעת בשפת המטופל או לתרגם למטופל את האמור בטופס (באמצעות קרוב משפחה או עובד במוסד הדוברים את שפת המטופל). במקרים אחרים לא ניתן כל פתרון לבעיה זו. נוכח הפגיעה הקשה הצפויה בזכותו של החולה לאוטונומיה במקרה שבו לא הבין את המידע שנמסר לו, אין להותיר את הסוגיה "ליד הגורל" ויש לקבוע כללים ברורים בסוגיה ונהלים ליישום, לצורך הטמעתם בכל שלוחות מערכת הבריאות, הבאות במגע עם מטופלים. קביעת נהלים אלה תשלים את הנהלים שנקבעו בחוזר סמנכ"ל משרד הבריאות לפיקוח על קופות החולים (מס' 12/08, פורסם ביום 25.05.08), בעניין טפסים בשפה הערבית.
4. חשוב לציין כי חוזר זה מחייב את קופות החולים לערוך ולהפיץ טפסים בשפה הערבית ולשקול את הצורך להנגיש את שירותי הקופה למטופלים הדוברים שפות אחרות. החוזר מתייחס לטפסים מנהליים וחל על כל קופות החולים. קל וחומר במקרה שלפנינו, בו מדובר בטפסי הסכמה מדעת עליהם החולה נדרש לחתום בבתי החולים ברגעים שהינם לעיתים קריטיים לחייו.
5. חוזר מנכ"ל משרד הבריאות בנושא טפסי הסכמה מדעת (מס' 13/97, פורסם ביום 05.10.97), כולל את נסחי טפסי ההסכמה מדעת הנדרשים מכח סעיף 14(ב) לחוק וכן טופסי הסכמה רבים אחרים בטיפולים שבהם לא חלה חובה לקבל את הסכמת המטופל בכתב. בחוזר אין כל התייחסות לסוגיית שפת טפסי ההסכמה מדעת.
6. חשוב לציין, כי אנו מודעים לעובדה שבאתר האינטרנט של ההסתדרות הרפואית בישראל (הר"י) ובאתרים רפואיים נוספים, מופיעים חלק מהטפסים גם בשפות נוספות. עם זאת, בהיעדר הוראה מחייבת את השימוש בטפסים אלה, בכלל המקרים, אין בהם כדי ליתן מענה לדרישתנו. יתרה מכך, הטפסים מתורגמים באתרים אלה לא נבחנו על ידי גורם רשמי שאשר את תוקף התרגום ודיוקו.

חובת הרשות לתרגם את המסמכים לערבית

7. באשר למטופלים ששפתם היא ערבית, הרי שהחובה להורות על עריכת טפסי הסכמה מדעת בשפה הערבית מקבלת משנה תוקף נוכח העובדה שהשפה הערבית הנה השפה הרשמית במדינת ישראל. סימן 82 לדבר המלך במועצה 1922 קובע חובה לפרסם את כל הפקודות, המודעות הרשמיות והטפסים הרשמיים בערבית ובעברית. חובה זו אף הוכרה בפסיקתו של בית המשפט, אשר קבע לא אחת כי השפה הערבית היא שפה רשמית וכי רשויות המדינה מחויבות לפרסם את פרסומיהן גם בה (בג"צ 4112/99 עדאלה המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי נ' עיריית תל אביב יפו, פד נו(5) 393). כמו כן, הזכות לשוויון אשר הינה בעלת מעמד חוקתי על חוקי במשפטנו וזכות היסוד למידע, מקימים חובה לפרסם טפסים רשמיים גם בשפה הערבית.
8. דו"ח מבקר המדינה לשנת 2003 קבע כי " מאחר שהערבית היא שפתו של המיעוט הגדול ביותר בישראל, וכדי להבטיח שוויון, לספק שירותים ראויים ולהקל את הגישה לרשויות גם במגזר זה, על הרשויות להוסיף לאתרי האינטרנט תרגום לערבית, לפחות של מידע חיוני ומידע על אופן השימוש בשירותים הממשלתיים הניתנים באמצעות האינטרנט " (53ב, עמ' 211). לנוכח ממצאי דוח זה נתקבלה החלטת ממשלה בק/14, מיום 6 ביוני 2003, הקובעת כך :

"אתרי האינטרנט של משרדי הממשלה יכללו, משנת התקציב 2004, מידע בשפות עברית וערבית, ובשפות נוספות בהתאם לצורך" (ההדגשות אינן במקור). על אחת כמה וכמה, יש להחיל הוראה זו גם על מוסדות בריאות, המספקים שירותים לכלל האוכלוסייה, ואשר מחוייבים במסגרת זו במסירת מידע חיוני למטופל הנדרש לעמוד ברמת דיוק גבוהה.

9. יוזכר כי בעתירת האגודה הבינלאומית לזכויות הילד נקבע כי על המוסד לביטוח לאומי לתרגם לערבית את טופסי המוסד לשימוש תושבי ירושלים המזרחית ולהיערך להפעלת המערכת הממוחשבת בשפה הערבית (בג"ץ 2203/01 אב"י נ' המוסד לביטוח לאומי (פדאור [לא פורסם] 05 (29) 801). כפי שצוין בהחלטת הביניים של השופט ג'ובראן, הסכימו המשיבים לעתירה, כי "כפועל יוצא ממעמדה הרשמי של השפה הערבית ומחובת עריכת הטפסים בשפות העברית והערבית, יש מקום לאפשר למלא את הטפסים בערבית וכן לאפשר התכתבות בשפה הערבית" (החלטה מיום 15.12.05).

01. אנו מודעים לעובדה שלפעולה המוצעת השלכות כספית. עם זאת, נציין כי מגבלות טכניות או שיקולים תקציביים אינם יכולים לשמש עילה לרשות שלא להבטיח את מימוש זכויות התושבים. פרופ' ברק כותב על כך בספרו:

"הגנה על זכויות אדם עולה כסף, וחברה המכבדת זכויות אדם צריכה להיות נכונה לשאת במעמסה הכספית... נוחות מינהלית או חסכון כספי אינם, לכשעצמם, יעדים חברתיים המצדיקים הגבלה או פגיעה בזכות אדם" (פרשנות במשפט, כרך ג, בעמ' 528). ראוי לציין את הדוגמה המובאת בדברי הפרופ' ברק, שם: "באחת הפרשות התעוררה השאלה אם יש ליתן שימוע בעל-פה לכל מי שמגיע לקנדה וטוען שהוא פליט. היועץ המשפטי של קנדה טען כי מתן זכות שמיעה בעל-פה תטיל הוצאות כספיות כבדות, ועל כן יש לוותר על זכות (טבעית) זו. בית המשפט העליון של קנדה דחה טיעון זה". גם הפסיקה בבתי המשפט בישראל מחייבת את המדינה לקיים את החוק בדרך שוויונית (בג"צ 4541/94 מילר נ' שר הבטחון, פ"ד מט(4) 94; בג"צ 7443/03 יתד – עמותת הורים לילדי תסמונת זאון נ' משרד החינוך, פ"ד נו(5) 834, 848; בג"צ 1113/99 עדאלה – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל נ' השר לענייני דתות, פ"ד נד(2) 164, 172).

יתרה מכך, כפי שכבר ציינו חלק מהטפסים תורגמו כבר, ואלה יוכלו לשמש ככלי עזר לניסוח טפסים רשמיים מטעם משרד הבריאות.

לפיכך, אנו דורשים לפרסם נוהל בו יקבעו כללים אחידים באשר לעריכתם, פרסומם והנגשתם של טפסי הסכמה מדעת בשפה הערבית, כמתבקש, וכן ברוסית, באמהרית ובאנגלית. כמו כן, אנו מבקשים שתוצא הנחיה ולפיה על נותני שירותים להנגיש את המידע הדרוש בשפת המטופל גם במקרים אחרים (למשל- כשעסקינן במהגרי עבודה הדוברים שפות אחרות).

יצוין כי ככל שלא יתקבל מענה למכתבנו זה תוך 30 יום מיום קבלתו, נראה עצמנו כרשאים לפנות בעניין הנדון לערכאות משפטיות ו/או לכל גורם רלוונטי אחר.

מכתב זה נערך בעזרתם של גיני סטרייך ושחר שם טוב, סטודנטים במכללה למנהל.

בברכה,

ד"ר נילי קרקו אייל רמי אדוט הגב' עדינה מרקס
 יו"ר המרכז הקליני מזו"ר האגודה לזכויות האזרח
 יו"ר האגודה לזכויות החולה